

פרשת פנחס שנת תשפ"ו

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הוואיל משה וש"ס

הוואיל משה

שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה, אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין, תלמוד לומר ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום, וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לי, לכדר' אמי דאמר ר' אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאין לו קרקע אין עולה לרגל עיי"ש, וזהו מש"כ התוס', דכמו שמי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, ה"ה דפטור מלהקריב קרבן פסח, והאריכו בזה האחרונים.

והמהרש"א (שם) כתב לבאר שיטת ר' אמי דאם אין לו קרקע פטור מראיה וז"ל, נראה הטעם בזה, דעיקר מצוה של עליית רגלים לשמוח שם במצות פירות הארץ שהם הביכורים ומעשר שני, ולשמוח שם בהם את העני והגר והלוי באכילתן, והיא עלייתן לשם שמים, משא"כ מי שאין לו קרקע שלא יכול לקיים כל זה ועלייתו אינו לשם שמים, ולזה נסמך כאן מה שאמרו, מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים, כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים, אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דינו, דהיינו שלא תהא עלייתו שלא לשמה, אלא כדי לשמוח עם פירות שהביא לשם מצות ביכורים ומעשר שני הגדלים בקרקע עכ"ד.

ולפי"ז כתב בספר משיב נפש, דלפי"ד המהרש"א אין לומר כדברי התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מלהביא קרבן פסח כמו שהוא פטור מראיה, דהיאך נילף פסח מראיה, הלא שאני ראיה שטעמא רבה אית בה למיפטר למי שאין לו קרקע, משום דעיקר מצוותה הוא לשמוח שם במצות פירות הארץ שהם הביכורים ומעשר שני, ומהיכי תיתי שיהא פטור גם מקרבן פסח.

אך י"ל דמש"כ המהרש"א דטעמא דמצוות עלייה לרגל הוא כדי לשמוח שם במצות פירות הארץ אתיא שפיר למ"ד דס"ל דדרשינן טעמא דקרא, משא"כ למ"ד דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, לא אמרינן דטעמא דעלייה לרגל הוא כדי לשמוח בפירות הארץ עכ"ד.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז י"ל דטעמא דמצוות עלייה לרגל הוא כדי לשמוח בפירות, ומעתה אין ללמוד פסח מראיה, וי"ל דגם מי שאין לו קרקע חייב בקרבן פסח, ומעתה ליכא להוכיח מהא דגר מביא קרבן פסח, דבת יורשת, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, ולא אמרינן דעלייה לרגל הוא כדי לשמוח בפירות, ולפי"ז שפיר יש ללמוד מראיה דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, וכיון דחזינו דגר מביא קרבן פסח, ע"כ מוכח דבת יורשת.

ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר וגו', ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן וגו', אבינו מת במדבר וגו', למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו, ויקרב משה את משפטן לפני ה' וגו', ויאמר ה' אל משה לאמר, כן בנות צלפחד דברת נתן נתן להם אחזת נחלה וגו', ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה וגו'.

ואיתא במדרש רבה שיר השירים (פרשה א) נאוו לחייך (אות ג'), דבר אחר נאוו לחייך בתורים וכו', צוארך בחרוזים, ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינא אמר, אלו פרשותיה של תורה שהן חרוזות זו בזו ומושכות זו בזו ומדלגות זו מזו ודומות זו לזו וקרובות זו לזו, אמר רבי מנחמא כגון הדין דכתיב לאלה תחלק הארץ בנחלה, מה כתיב תמן, ותקרבנה בנות צלפחד, כן בנות צלפחד דוברות, וכתיב בתריה עלה אל הר העברים הזה, וכי מה ענין זה לזה, כיון דאתפלגת ארעא באו בנות צלפחד ליטול חלקן אצל משה ונסתלק משה מדינן, הדא הוא דכתיב ויקרב משה את משפטן, אמר לו הקב"ה, משה, מדינן את מסתלק ומלפני אין את מסתלק, אלא עלה אל הר העברים הזה וכו' ע"כ המדרש, והוא תמוה, דמה ענין בנות צלפחד ומשפטן שמשה יעלה מכח זה להר העברים.

והנבס"ד, דבספר חמודי צבי (ע"פ ויקרב משה) הביא קושית החת"ס, דלכאורה מוכח דבת יורשת, מדאמרה תורה וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' וגו', דלכאורה האין משכח"ל דגר יעשה פסח, לפימש"כ התוס' במסכת פסחים (דף ג:) ד"ה מאליה, דמי שאין לו קרקע פטור מלעשות קרבן פסח כמו מראיה עיי"ש, וגר הא אין לו קרקע, ועכצ"ל דמשכח"ל שנשא בת ישראל וירשה קרקע מאביה, ולכאורה מוכח מזה דבת יורשת, אך אי ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי, משכחת לה שהגר קנה קרקע, ואף דחוזרת ביוכל, מ"מ קנין פירות יש לו, והוי קנין הגוף וחייב בפסח, ולא מוכח דבת יורשת, אבל אי ס"ל דלאו כקנין הגוף דמי, ע"כ מוכח דבת יורשת עכ"ד, ועיין בספר וידבר משה ע"ה (בפרשתן).

אך י"ל, דבספר משיב נפש עמ"ס פסחים (דף י"א: מדפח"ס) כתב, דמש"כ התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, תלוי אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן טעמא דקרא, דאיתא במסכת פסחים (דף ח:), איסי בן יהודה אומר, כלפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצו, מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה, והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזוק אינן נזוקין, בני אדם

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, ובספר כסף נבחר (פרשת וישב) כתב ליישב, עפ"ימש"כ הרמב"ן בפרשת אחרי (פרשה י"ח-י"ח) עה"פ ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וגו' וז"ל, ובכאן יפרש הכתוב טעם האיסור, יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות עכ"ל, ולפי"ז י"ל דהיכא דליכא לצרור שאינה צרה לחברתה שרי, וא"כ אצל רחל ולאח לא היה שום חשש שיהיו צרות זו לזו, שהרי רחל עצמה מסרה הסימנים ללאה כדאיתא במגילה (י"ג:), ובודאי שלא היתה שנאה ביניהם, וליכא לצרור לגביהו, ובכה"ג שרי גם ב' אחיות עיי"ש.

וכתב בספר יושב אהלים (פרשת מקץ ופרשת משפטים), דזהו רק למאן דס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז יש לומר דהטעם דאסרה תורה שתי אחיות הוא משום שלא יהיו צרות זו לזו, והיכא דלא שייך הטעם לא שייך האיסור, משא"כ למאן דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, אין לחלק וגם היכא שיש לומר דאזהרות זו את זו, ג"כ יש איסור דב' אחיות עיי"ש.

אך בספר שערי שמים (שער י"ז) כתב הטעם דיעקב נשא שתי אחיות, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ג"ז:), כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוזהר עליה, אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות אחותו ואחות אביו ואחות אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו), אין ב"נ מוזהר עליה דברי ר' מאיר (ר' מאיר אליבא דר' עקיבא אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיב), וחכ"א הרבה עריות יש (כגון כל חייבי כריתות) שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן, ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבווי) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דיעקב ס"ל כר' מאיר דאין ב"נ מוזהר על זה, וכיון שהיה להאבות דין ב"נ כמש"כ בפרשת דרכים, הותר ליעקב לישא שתי אחיות עכ"ד, ולפי"ז י"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו. אמנם כתב שם (שער ט"ז) ד"ה ולבאר, דפלוגתא ר"מ וחכמים תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, דר"מ ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן איש איש, ולא איתרבי ב"נ לחייבי כריתות, וחכמים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם ומרבינן מאיש איש דב"נ הוזהרו אף בעריות שיש בו כרת עיי"ש.

ואיתא במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב-ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן הן באים עמך בזכותך, א"ר לוי, למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צוות ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיתא ראשי עם עיי"ש, הרי מהאי טעמא לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, ואי היה נכנס לארץ ישראל אזי מתי מדבר לא יעמדו לתחית המתים.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"י:), תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי ר"ע, ר' אליעזר אומר באין הן לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויזבחו זבחים שלמים וכתוב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם), ומה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזרני בי (והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דלהמ"ד דס"ל דמתי מדבר אין להם חלק לעולם הבא ואינם קמים לתחיית המתים שפיר י"ל דלכן לא נכנס משה לא"י כדי להביאם עמו, אבל להמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיית המתים אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו.

ובספר שתי ידות (פ' מטות דף ק"ז. מדפ"ס) כתב, דמחלקותם אי מתי מדבר יש להם חלק לעולם הבא או לא תליא אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דמאן דאמר דאין להם חלק לעולם הבא משום דכתיב יתמו ושם ימותו דיתמו קאי בעוה"ז ושם ימותו קאי אעוה"ב ס"ל דלא דברה תורה כלשון בני אדם ולכן דרש יתמו ושם ימותו, ולמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ויתמו ושם ימותו קאי אעוה"ז עיי"ש.

ובזה יתבאר המדרש, דהקב"ה אמר למשה מדין בנות צלפחד אתה מסתלק, ולכאורה אמאי לא אמרת להם דהם יורשים דהא מוכח דבת יורשת מדגר חייב בפסח, וע"כ דס"ל דגם מי שאין לו קרקע חייב בקרבן פסח, דאין ללמוד פסח מראיה, דהלא שאני ראיה שטעמא רבה אית בה למיפטר למי שאין לו קרקע, משום דעיקר מצוותה הוא לשמוח שם במצות פירות הארץ שהם הביכורים ומעשר שני, ומינה דס"ל דדרשינן טעמא דקרא, וההוכחה לזה ממה שיעקב נשא שתי אחיות, ומינה דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז מתי מדבר אין להם חלק לעוה"ב, ומעתה מדיני אי אתה מסתלק, דצריך אתה להיקבר בחו"ל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, ולכן עלה אל הר העברים ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דאיתא במסכת בבא בתרא (דף ק"ט:), תנא, בנות צלפחד חכמניות הן וכו', שלפי שעה דברו, דאמר רב שמואל בר רב יצחק, מלמד שהיה משה יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר כי ישבו אחים יחדיו וגו', אמרו לו אם ככן אנו חשובים תנה לנו נחלה כבן, ואם לא תתייבם אמנו, מיד ויקרב משה את משפטן לפני ה' עיי"ש.

ובשו"ת חתם סופר ליקוטם (ח"ד סי' נ"א) הקשה השואל, דהלא צלפחד היה מחלל שבת, וברש"י עה"ת פרשת שלח (פרשה ט"ו-ל"ג) עה"פ המצאים אתו מקושש כתב, שהתרו בו ולא הניח מלקושש אף משמצאוהו והתרו בו עכ"ל, הרי שהיה מחלל שבת בפרהסיא, ודינו כמומר לעבודה זרה, וא"כ קשה דאיתא בב"ב (ק"ט:), דבנות צלפחד טענו אם ככן אנו חשובים תנה לנו נחלה כבן, ואם לאו תתייבם אמנו עיי"ש, ולכאורה כיון דצלפחד היה מומר, הלא מומר אינו יורש, ואינו זוקק את אשתו ליבום עיי"ש.

ובשו"ת בית יצחק חאבה"ז ח"א (סי' כ"ז) כתב ליישב מה דאיתא בטור (סי' מ"ד), וי"א שמומר לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד עכו"ם, דינו כעכו"ם גמור ואין חוששין לקידושין עיי"ש, ולכאורה קשה, דבמסכת יבמות (דף מ"ז:) איתא, טבל ועלה (גר שבא להתנייה), הרי הוא כישראל לכל דבריו, ופריך הגמ', למאי הלכתא, ומשני, דאי הדר ביה (לקדמותו) ומקדש בת ישראל (מקדשת וצריכה גט), ישראל מומר קרינא ביה וקידושו קידושין עיי"ש, וכן איתא במסכת בכורות (דף ל:), הגר שקיבל עליו דברי תורה, אפילו נחשד לדבר אחד הוי חשוד לכל התורה כולה, והרי הוא כישראל מומר (ולא אמרינן דליהוי עובד כוכבים גמור כאילו לא נתגייר), נפקא מינה, דאי קדיש (אשה לאחר שהמיר דתו) קידושו קידושין עיי"ש, הרי דחוששין לקידושין של מומר.

וכתב ליישב, די"ל דסוגיא דמסכת יבמות ומסכת בכורות ס"ל קדושת הגוף לא פקעה בכדי, ומשו"ה מומר בכלל ישראל, וכן מה דררשינן במסכת סנהדרין (דף מ"ד:) עה"פ בספר יהושע (פרק ז-י"א) חטא ישראל וגו', אמר ר' אבא בר זבדא, אעפ"י שחטא ישראל הוא (מדלא אמר חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם) עיי"ש, ס"ל ג"כ קדושת הגוף לא פקעה בכדי, אמנם לאביי דס"ל במסכת נדרים (דף כ"ט:) קדושת הגוף פקעה בכדי, קדושת מומר נפקע, ומשו"ה ס"ל להי"א דלא הוי קידושין עיי"ש.

וכתב בספר קדושה משולשת (קדושה א' אות ח') וז"ל, דלמ"ד בכל דוכתי דקדושה הראשונה לא קדשה לעתיד לבא, לאו דוקא בשביל החורבן של האומות רק כל היכא דהדבר נתבטל ונחרב מעבודתו כגון שעבר איזה זמן מהזמנים שלא נתעבד בהו הקדושה אז פרחת הקדושה מהם, ומאן דסובר קדשה לעתיד לבוא הוא סובר דקדושה איננה על זמן וכל שחלה על דבר אחד איזה קדושה אותה הקדושה היא עולמית ולא נפקעו אף אם יעמדו ימים רבים בלי עבודת הקדושה, וכמו דמצינו בכמה דוכתי דקדושת הגוף לא פקעה בכדי עכ"ל עיי"ש.

וכתב בס' הדרת מרדכי (דף ט.) ובספר חסד לאברהם (פרשת אחרי) דאי ס"ל דא"י הוא מוחזקת מאבותינו ונתקדש מהאבות, אז ס"ל דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד, אבל אי ס"ל דאינה מוחזקת מאבותינו, אז ס"ל דקדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא עכ"ד.

והנה המפ' הקשו איך מכרו השבטים את יוסף, הא כתיב בפרשת כי תצא (פרשה כ"ד-ז), כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא וגו', ובספר יד אבי שלום (ד"ה בפסוק ויש הסדר) כתב לתרץ, דאיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ה:) כי ימצא איש גונב נפש מאחיו, אחד הגונב את האיש ואחד הגונב את האשה ואחד גר ואחד עבד משוחרר וקטן חייב, גנבו ולא מכרו, מכרו ועדיין ישנו ברשותו (ברשות הגנב עצמו שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו) פטור (שהרי לא גנבו) עיי"ש, ולפי"ז יש להתנצל על השבטים שמכרו ליוסף דעדיין היא בארץ ישראל ארץ שלהם דסברו דארץ ישראל מוחזקת מאברהם אבינו, דומה לנדון דידן גנבו ועודו ברשותו של יוסף ולא הביאו לרשותם, אף שמכרוהו למדינים וישמעאלים למצרים, מ"מ האחים לא הוציאו מרשותו, דשכח מוחזקת מאבותינו ליוסף רק מדינים וישמעאלים הוציאו עכ"ד.

ובספר מגלה עמוקות (אופן קצ"ג) כתב דהטעם שנמנע ממרע"ה ליכנס לארץ ישראל היתה בשביל חטא מכירת יוסף, כי משה היה משבט לוי ולוי היה הגורם העקרי במכירת יוסף כמבואר בילקוט (רמז קנ"ח), ולכן אמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף וגו' רב הוא יוסף הצדיק, חטא מכירתו בכסף הוא שלך, ועז"א השי"ת אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ורמז לו חטא מכירת יוסף בדבר הזה דייקא דכתיב גבי מכירת יוסף נסעו מזה עיי"ש, ובספר קול יעקב (פרשת ואתחנן) הביא בשם המפ' דשמעון כבר נפרע ממנו יוסף כדכתיב ויקח מאתם את שמעון וגו' ונשאר רק חובו של לוי, ולכן לא נכנס משרע"ה לארץ ישראל עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דקאמר מדינן אתה מסתלק, דהטעם דאתה מסלק עצמך מדינן של בנות צלפחד ואין אתה פוסק הדין ליתן להם נחלה, משום דס"ל דצלפחד הוי מחלל שבת ואין לו חלק בארץ, והיינו דס"ל דמחלל שבת דינו כמומר וקידושו אינו קידושין, ומומר אינו יורש, ומעתה ס"ל קדושת הגוף פקעה בכדי, וארץ ישדאל אינה מוחזקת מאבותינו, אז א"ל הקב"ה דמעתה מדיני אין אתה מסתלק, כיון דשלא כדין מכרו את יוסף, ולכן לא תכנס לארץ ישראל אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפ"י ק החת"ס הנ"ל, דלפי מה שהביא המרדכי במסכת יבמות (פרק החולץ סי' כ"ח), דמומר אינו זוקק לאשתו ליבום משום דאינו בהקמת שם בישראל עיי"ש, א"כ איך טענו בנו צלפחד דאמנם תתייבם, לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף צ"ז:) מקושש זה צלפחד, א"כ צלפחד חילל את השבת, וקיי"ל במסכת חולין (דף ה.) דמומר לחלל שבת הוה כמומר לכה"ת כולה עיי"ש וא"כ אין כאן דין יבום כלל עכ"ק.

ובפשיטות י"ל, לפימש"כ בשו"ת חתם סופר (ת"ז סי' פ"ג) דבספרי מפיק ליה דחמירא שבת כעבודה זרה, מדסמין פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה (סוף פרשת שלח), ולפי"ז יש לומר דאי ס"ל דרשינן סמוכין אז י"ל דהמחלל שבת הרי הוא כמומר, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן סמוכין, אז לא אמרינן דהמחלל שבת הרי הוא מומר עכ"ד.

ובספר בני שמואל (פרשת וישלח) כתב, דזה אי דרשינן סמוכין בכל התורה או רק במשנה תורה, תליא בפלוגתא ר' יוחנן וריש לקיש במסכת גיטין (דף ס.), דר' יוחנן ס"ל דתורה מגילה מגילה ניתנה (כשנאמרה פרשה למשה היה כותבה ולבסוף ארבעים שנה כשנמרה כל הפרשיות היה מחברן בגדין ותופרין), וריש לקיש אמר תורה חתומה ניתנה (שלא נכתבה התורה כלל עד לסוף ארבעים שנה לאחר שנאמר לו כל הפרשיות בשנה ראשונה ושניה, וקורם שכתבן משה היו סדורות לו על פה עד שכתבן) עיי"ש, דאי ס"ל תורה מגילה מגילה ניתנה ואח"כ סידרן משה, א"כ אמרינן דבכוונה סידרן בסדר הזה כדי שנדרוש סמוכין, משא"כ אי ס"ל תורה חתומה ניתנה, וכפירש"י שניתנה בשלימותה כסדרה מהקב"ה, א"כ ליכא למידרש סמוכין כי סוד צירוף האותיות לה"א הוא והחקר אלוקי תמצא למה סמך הכתובים אהרדי, ורק במשנה תורה שמשה הוא שחזר ושנה לישראל וסידרן מדעתו שם דרשינן סמוכין עכ"ד.

ובספר בית האוצר (ח"א כלל א' אות ד') האריך לדון בענין מצוות התורה אם ניתנו דייקא בפעם אחת בסיני, וכל מה שאנו מחוייבים רק מכח קבלת התורה בסיני, או דמתן תורה לא היה רק בפעם אחת בסיני אלא כבר התחיל בזמן האבות, דהיינו דלאברהם נמסרה מצוות מילה, וליעקב גיד הנשה ובמצרים מצוות הפסח וכדו', וחייבנו בתורת משה עוד מזמן הציווי אפילו קודם מתן תורה בסיני, ונמשך נתינת התורה כל המ' שנה שהיו ישראל במדבר עד פטירת משרע"ה.

וציין לדברי הרמב"ם בפ' המשניות (סוף פ"ו דחולין) בפלוגתת ר"י וחכמים אי גיד הנשה נוהג בטמאה, דאמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מתרת להן, אמרו לא, בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו עיי"ש, וכתב וז"ל, ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת, והוא מה שאמר מסיני נאסר, לפי שאתה הראת לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משרע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון זה שאין אנו אוכלים אבמה"ח אינו מפני שהקב"ה אסר לנח, אלא לפי שמשנה אסר עלינו אבמה"ח במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבמה"ח, וכמו"כ אין אנו מלין מפני שאע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משרע"ה שנמול כמו שמל אאע"ה, וכן גיד הנשה איו אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו אלא ממצוות מרע"ה, הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצוות עכ"ל הרמב"ם.

וכתב עוד דבזה תליא הא דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש הנ"ל אי תורה חתומה ניתנה או מגילה מגילה ניתנה, דלריו"ח דס"ל מגילה מגילה ניתנה י"ל דכמו כן התורה ניתנה עוד מזמן האבות, דלאברהם ניתנה מילה ליעקב גיד הנשה ובמצרים פסח ובמרה עוד מצוות, משא"כ ר"ל דס"ל דחתומה ניתנה לדידיה חייבנו בשמירת התורה והמצוות דיקא משום שניתנו בפעת אחת בסיני עיי"ש.

ובספר תורת משה להחת"ס (פרשת ואתחנן) ד"ה רב לך איתא במדרש ילקוט כתב, דמציינו בספרים עוד טעם למה משה רבינו חי ק"כ שנים, כנגד שלש פעמים ארבעים יום שהיה בהר ולא אכל ולא שתה, וחי יום לשנה, ק"ו ממדת פורעניות למרגלים דהיה נחשב יום לשנה, ומשה ביקש להאריך ימיו עוד היינו שלא יהיו נחשבים כי אם ממדת תורה, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי עיי"ש.

אך י"ל, דכ"ז ניחא אי נימא דקודם מתן תורה היה להם דין בן נח, ובשעת מתן תורה היו כל ישראל כגרים, אז שפיר י"ל דהימים של קודם מתן תורה לא יחשבו, כי אז היה חי בתורת בן נח.

אבל אי נימא דקודם מתן תורה היה להם דין ישראל, א"כ גם הימים של קודם מתן תורה הם נחשבים, ולכן כשהגיע שנותיו לק"כ שנים מת במדבר ולא נכנס לארץ ישראל.

ד' עוי"ל, עפ"י ק החת"ס הנ"ל, דלפי מה שהביא המרדכי במסכת יבמות (פרק החולץ סי' כ"ח), דמומר אינו זוקק לאשתו ליבום משום דאינו בהקמת שם בישראל עיי"ש, א"כ איך טענו בנו צלפחד דאמם תתייבם, לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף צ"ו:) מקושש זה צלפחד, א"כ צלפחד חילל את השבת, וקי"ל במסכת חולין (דף ה') דמומר לחלל שבת הוה כמומר לכה"ת כולה עיי"ש וא"כ אין כאן דין יבום כלל עכ"ק, וכתבנו דזהו רק אי ס"ל דדרשינן סמוכין אז י"ל דהמחלל שבת דינו כמומר.

ובספר דורש טוב (דורש ל"ד) כתב, לפימ"ש"כ המזרחי (פרשת וישב), דמה שהוציא יוסף דיבת השבטים שאוכלין אבר מן החי, היינו שהם אכלו בהמה המפרכסת, דסברו דכיון דיצאו מדין ב"נ להיות כישראל, א"כ בשחיטה תליא מילתא ונפיק מכלל אבר מן החי, אבל יוסף סבר דעדיין דינם כב"נ ואסורים במפרכסת כדין ב"נ דבמיתה תליא מילתא עיי"ש, אמנם לכאורה לשיטת יוסף דס"ל דעדיין חומרת ב"נ עליהם קשה, היאך שמרו האבות את השבת הא ב"נ ששבת חייב מיתה, ותירצו ששחטו בשבת בן פקועה, וממנ"פ קיימו את השבת, דלדין ישראל אינו טעון שחיטה ולא חללו שבת, ולדין ב"נ צריך שחיטה ולא שבתו בשבת.

אך יש להעיר, דאיתא במסכת שבת (דף ע"ה), שוחט משום מאי מחייב (שחיטה במלאכת המשכן היכא ומאי עבידתיה אי מעורות אליהם מאדמים למה לי בהו שחיטה בחניקה נמי סגי), רב אמר משום צובע (שצובע את הבשר של בית השחיטה ועבינה הואי במשכן אב מלאכה) עיי"ש, ומעתה אי שוחט חייב משום צובע, א"כ גם בשוחט בן פקועה איכא חילול שבת משום צובע, אך י"ל, דאיתא (שם), צובע במאי ניחא ליה (להאי שוחט צבציעת הבשר), ניחא דליתווס בית השחיטה דמא (שיחא צבוע בדם) כי היכי דליחזוהו אינשי (שנשחטה היום) וליתו ליזבנו מיניה עיי"ש, ולפי"ז בשוחט שלא למכור הבשר הוי הצביעה מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור לר"ש עכ"ד.

מבואר מזה, דיוסף ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ולפי"ז שפיר י"ל דעדיין חומרת ב"נ עליהם, ולא קשה היאך שמרו את השבת דשחטו בן פקועה, וליכא חילול שבת משום צובע, דבשוחט שלא למכור הבשר הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה, משא"כ השבטים ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ומעתה אי אפשר לומר דיש להם חומרת ב"נ, ושמרו את השבת משום דשחטו בן פקועה, דעכ"ז איכא חילול שבת משום צובע, וע"כ דיצאו לגמרי מדין ב"נ.

ובספר מעשה רוקח (פרשת וקהל פ"ב) כתב, דהטעם דהמ"ד דס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, ה"נ במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כראיתא במסכת חגיגה (דף י'), הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא (דמלאכת מחשבת לא כתיבא אלא ילפינן לה מדנסמכה ציווי שבת למלאכת המשכן) עיי"ש, ומעתה ר"י ור"ש דפליגי במלאכה שאצל"ג אי חייבין או פטורין קאי בשיטתייהו, אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש לשיטתיה דס"ל דדרשינן סמוכין בכה"ת עיין במסכת פסחים (דף כ"ה:) ובמסכת סנהדרין (דף טו), ולכן דרש סמוכין מפרשת שבת למלאכת המשכן, וילפינן מכח הסמיכות שיש בין פרשת שבת למלאכת המשכן דבעינן מלאכת מחשבת בשבת, ולכן ס"ל דעל מלאכה שאצל"ג פטורין, ור' יהודה לשיטתיה דלא דרש סמוכין בכה"ת רק במשנה תורה לחוד עיין מסכת ברכות (דף כ"א:) ובמסכת יבמות (דף טו) ואין לו איפוא הוכחה דבשבת בעינן מלאכת מחשבת, ולכן ס"ל דגם על מלאכה שאצל"ג חייבין עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דקאמר מדינן אתה מסתלק, דהטעם דאתה מסלק עצמך מדינן של בנות צלפחד ואין אתה פוסק הדין ליתן להם נחלה, משום דאתה ס"ל דצלפחד היה מחלל שבת, וס"ל כשיטת המרדכי דאשת מומר פטורה מיבום, ומחלל שבת נעשה מומר, ומינה דס"ל דרשינן סמוכין, וס"ל ס"ל מלאכה שאצל"ג פטור, א"כ הצדק הוא עם יוסף, ושלא כדת חלקו השבטים על יוסף, ולכן מדיני אי אתה מסתלק, ואמר לו עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ה) עוי"ל, דאיתא במס' בבא בתרא (ק"ט.) אמר ר' חידקא, שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא, וכך היה ר' שמעון השקמוני אומר יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לאו וכו', ואי ס"ד ארץ ישראל מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה, ומשני היא גופא (אי ארץ ישראל הוי מוחזקת או לא) קא מסתפקא ליה עיי"ש.

וכתב בס' קולו של יעקב (בפרשתן) בשם ספר לקט יוסף ומובא דבריו בס' מטעם המלך (ח"ה סי' תל"ט) הטעם דמשה סילק עצמו מבנות צלפחד, לפי שהם רצו ליטול פי שנים חלק בכורה, דהרי צלפחד היה בכור, ומשה היה ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, וא"כ הו"ל רק ראוי, ובכור אינו נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק, ואם היה דוחה את תביעתו ואומר שאין מגיע להן, היו חושדים אותו דמחמת שנאה קאמר להו הכי, וז"ל הוזה"ק, ובגין דחב במדבר במלולא לגבי משה, חשיבו דמשה אנטיר דבבו, ובגין כך קריבו לקמיה דמשה ואלעזר וכל הנשיאין וכל רישי אבהן, ולא מללו עם משה אלא לקמיהו, בגין דקניאו קנאה מיניה עכ"ל, הרי שבנות צלפחד חששו שינטור משה להם איבת אביהם, ולכן לא רצה לפסוק להם ונסתלק מדינן עכ"ד.

ולכאורה יש להביא ראיה דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דנודע קושית המפ' דהיאך נשא יעקב אבינו שתי אחיות, כיון דהאבות קיימו כה"ת עד שלא ניתנה, והרמב"ן כתב לתרץ

דהאבות לא קיימו כה"ת כ"א בארץ ישראל ולא בחו"ל עכ"ד, וכתב בספר זכרון יעקב (פרשת ויחי) דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל א"ש רק אם ארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היה בה קדושת ארץ ישראל אז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא קיימו את התורה רק בארץ ישראל, משא"כ אם ארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היה בה עדיין קדושת ארץ ישראל, א"כ אי אמרינן דקיימו כה"ת עד שלא ניתנה, מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בארץ ישראל קיימו התורה ולא בחו"ל, דאז לא שייך לומר דאיכא נפק"מ בין חו"ל לארץ ישראל עכ"ד, הרי לנו מזה שנשא יעקב שתי אחיות דארץ ישראל מוחזקת לנו מאבותינו.

ובספר חלק שמעון ערך עריות (דף ע"ה) הביא מתיקוני זוהר על המשנה במסכת אבות (פרק ה' משנה ט"ז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וז"ל, ודא מחלוקת לשם שמים כגון רחל ולא, דדא בעא לאתחברא בבעלה ודא בעא לאתחברא בבעלה, ונטיל לון יעקב וקשיר לון ביה לתרווייהו, בגין דהוה קא מחשבת לאה בלבה אם יעקב נטל לאחתי נטיל לי עשו חייבא, והכי קא חשיבת רחל כגוונא דא, בגין דא קוב"ה יהיב לון ליעקב תרווייהו ושזיב לון מההוא חייבא ואתחברו בצדיקא עכ"ל, נמצא שיש ליעקב תירוץ על נשיאת שתי אחיות מאחר שכל אחת רצתה לעשות רצון קונה ולהזדווג בצדיק ולא ברשע, והוי מחלוקת שהיא לשם שמים ונתקיימה בסופו ונטל יעקב את שתיהן, דמאי הוי להו למיעביד, ליבטלו מפו"ר ולא להנשא לעשו וגם לא ליעקב, לא תוהו בראה אלא לשבת יצרה, וא"כ מחוייבין הם בפו"ר, ולעשו לא היה אפשר להו להנשא ולכן נשאם יעקב.

ואע"ג דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, אמנם בשביל מצוה רבה שאני כמש"כ התוס' במסכת שבת (דף ד.) ד"ה וכי אומרים, ולכן היה מותר ליעקב לנשאם יחד השתי אחיות. וכל זה לא שייך אלא אי ס"ל שגם האשה חייבת בפו"ר, אבל אי ס"ל דאשה אינה חייבת בפו"ר אז יעקב שלא כדין עשה בנשיאת שתי אחיות, דלא הוי מצוה רבה אצלם מאחר שאינם מחוייבים, ואם יעקב נטל האחת היה להשנית להבטל ולא להנשא לא ליעקב ולא לעשו עכ"ד.

ובעשרה מאמרות כתב, דלכן לא נכנס משה לא"י משום שלא קיים מצות פו"ר, דמצות פו"ר הוא זכר ונקבה ולמשה לא היה רק שני זכרים עכ"ד, ועיין בספר יושב אהלים (דף קס"ד:) ובספר קולו של יעקב (דף ק"י:).

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"א:), לא יבטל אדם מפו"ר אלא א"כ יש לו בנים, בית שמאי אומרים שני זכרים (אבל לא זכר ונקבה), ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם עיי"ש.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת תוריע) כתב, דפלוגתא ב"ש וב"ה הנ"ל תלוי בפלוגתא ר' יוחנן בן ברוקה וחכמים במסכת יבמות (דף ס"ה:), אי גס נשים מצווים על מ"ע דפו"ר, דהחכמים ס"ל דרק האישי הוא מצווה, ור' יוחנן בן ברוקה ס"ל דעל שניהם הוא

אומר פרו ורבו, עפ"מ ש"כ הרבינו בחיי (ר"פ תוריע) דכל אחד נולד ממינו, הזכרים נולדים מכוחו של האב, והנקיבה מכוחה של האם עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דרק האיש הוא מצווה על מצות פו"ר, אז י"ל כשיטת ב"ש דמקיים המצווה אם נולדו לו שני זכרים, אבל אי ס"ל דגם האשה היא מצווה על מצות פו"ר, אז צריך זכר נגד האיש ונקבה נגד האשה עכ"ד.

ובזה יתבאר מאמר המדרש, דכאשר נסתלק משה מלדון בענין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז צ"ל דלכן נשא יעקב השתי אחיות דמאי הוי להו למיעביד, ליבטלו מפו"ר ולא להנשא לעשו וגם לא ליעקב, לא תוהו בראה אלא לשבת יצרה, וא"כ מחוייבין הם בפו"ר, ולעשו לא היה אפשר להו להנשא ולכן נשאם יעקב, ולפי"ז נשים חייבות במצוות פו"ר, ונמצא לפי"ז דמשה לא קיים מצות פו"ר, אז א"ל הקב"ה דמעשה מדיני אין אתה מסתלק, כיון דלא קיימת מצות פו"ר, ולכן לא תכנס לארץ ישראל, אלא עלה על הר העברים הזה ודו"ק.

(ו) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בספר ויאמר עזרא (בפרשתן), דלכן נסתלק משה מדינן של בנות צלפחד, משום דס"ל דקידושי רחל היו באיסור שתי אחיות, ולפי"ז יוסף בא מביאה פסולה, ופסול יוחסין אינו ראוי לירש בארץ ישראל, דכתיב בפרשת לך (פרשה י"ח-י"ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען וגו', ואיתא במסכת יבמות (דף ק:) ולזרעך אחריו קאי על זרעו המיוחס אחריו עיי"ש, וה"ה לענין ירושת הארץ רק זרע כשר ומיוחס המה ראוי לירש בארץ, ולכן נסתלק משה מדינן כיון דהם באים משבט יוסף ואינם ראויים לירש בארץ עכ"ד.

ונודע קו' המפרשים דהיאך לקח יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות שמרו כל התורה עד שלא ניתנה, ובספר כסף נבחר (פרשת יושב) כתב ליישב, עפ"מ ש"כ הרמב"ן בפרשת אחרי (פרשה י"ח-י"ח) עה"פ ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וגו' וז"ל, ובכאן יפרש הכתוב טעם האיסור, יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות עכ"ל, ולפי"ז י"ל דהיכא דליכא לצרור שאינה צרה לחברתה שרי, וא"כ אצל רחל ולא היה שום חשש שיהיו צרות זל"ז, שהרי רחל עצמה מסרה הסימנים ללאה כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ג:), ובודאי שלא היתה שנאה ביניהם, וליכא לצרור לגבייהו, ובכה"ג שרי גם ב' אחיות עיי"ש.

וכתב בספר יושב אהלים (פרשת מקץ ופרשת משפטים), דזהו רק למאן דס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז יש לומר דהטעם דאסרה תורה שתי אחיות הוא משום שלא יהיו צרות זו לזו, והיכא דלא שייך הטעם לא שייך האיסור, משא"כ למאן דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, אין לחלק וגם היכא שיש לומר דאוהבות זו את זו, ג"כ יש איסור דב' אחיות עיי"ש.

והנה הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, כתב בילקוט ראובני שהוא בשביל שסירב ללכת

למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, ומקור הדבר איתא במד"ר ויקרא (פרשה י"א-ו) א"ר שמואל בר נחמן כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפיך, אימתי פרע לו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, וכן איתא במדרש תנחומא פרשת ואתחנן (אות ר') עיי"ש.

וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

וכתב בספר קרבן שבת (פרק א' ס"ד), דאי נימא דישמעאל הוה בנו של אברהם אבינו ע"ה א"כ גם הוא בכלל הגזירה דכי גר יהיה זרעך, ולא יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, דהחצי מן הדי' מאות שנים מוטל על ישמעאל עכ"ד.

ובספר אור תורה פרשת לך (אות מ"ט) כתב, לפי המבואר במסכת קידושין (דף ס"ח:) דשפחה ולדה כמותה, וכיון דהגר היתה שפחה, הוי ישמעאל בנה כמותה, ולא מקרי זרע אברהם, אך הא קיי"ל ביור"ד (סי' רס"ז סס"ט) דאם בא על שפחתו הוי הולד בן חורין לכל דבר, דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולפי"ז בודאי שחרר אאע"ה את הגר וישמעאל נחשב לזרע אברהם וגם על ישמעאל חל הגזירה, אמנם י"ל דכיון דאאע"ה לא קיים עדיין מצות פריה ורביה, שוב י"ל דלא שחררה, ועכ"ז לא עשה איסור, משום דעשה דפריה ורביה דוחה הלאו דלא יהיה קדש עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי נימא דאברהם נשא את הגר משום עשה דוחה ל"ת, א"כ לא שחרר את הגר, וישמעאל לא נקרא זרע אברהם, ולא שייך לומר דהגזירה חל גם על ישמעאל, משא"כ אי ס"ל דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת, אז עכצ"ל דאברהם שחרר את הגר, וישמעאל נקרא זרע אברהם, ושפיר י"ל דחצי הגזירה של הגלות חל על ישמעאל.

ולכאורה בע"כ צ"ל דאאע"ה שחרר את הגר, דהמהרש"א במסכת יבמות (דף ק:) הקשה, דהיאך נשא אאע"ה את הגר שהיתה מצרית דעתידה תורה לאסור, ואאע"ה קיים כל התורה כולה, וכתיב לא יבוא מצרי בקהל ה' עכ"ק, ובפשיטות י"ל דכיון דלא קיים מצות פו"ר י"ל דעשה דפו"ר דחי הל"ת דלא יבוא מצרי, אמנם אי נימא דלא שחרר את הגר, א"כ איכא גם הלאו דלא יהיה קדש, והלא קיי"ל דאין עשה דוחה ב' לאוין, וא"כ איך אפשר לומר דנשא אאע"ה את הגר משום עשה דוחה ל"ת, כיון דאיכא כאן שני לאוין, לאו דלא יהיה קדש ולא דלא יבוא מצרי, ועכצ"ל דשחרר את הגר וליכא רק הלאו דלא יבוא מצרי, וע"ז שפיר י"ל עשה דוחה ל"ת.

אך י"ל דבאמת לא נשתחררה, והא דנשאה להגר הוא משום דאמרין עשה דוחה ל"ת, ואי דתקשי הא איכא כאן שני לאוין לאו דלא יבא מצרי והלאו דלא יהיה קדש, והא קיי"ל דאין עשה דוחה ב' לאוין, י"ל כמש"כ בנזר הקודש, דהלא טעם איסורן הוא מכח שהיו בני ישראל שם, ובימי אברהם לא היו שייך טעם זה עיי"ש, א"כ ליכא רק חד לאו דלא יהיה קדש.

וכתב בספר חכמת התורה (פרשת לך דף תצ"א:), דכ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דהטעם דלא יבוא מצרי הוא משום שבני ישראל היו שם, וכיון דבימי אברהם לא שייך זה, הותר לו ליקח מצרית, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא אז אין לחלק עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דהקב"ה אמר למשה, כיון דמדינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דיוסף בא מביאה אסורה ואינו ראוי לירש בארץ, וע"כ דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז ליכא למימר דאצל אברהם לא היה שייך הלאו דלא יבוא מצרי, וכיון דאיכא שני לאוין עכצ"ל דאברהם שחרר את הגר וישמעאל נקרא זרעו של אברהם, וחצי הגלות חל על ישמעאל, ולא היה למשה לסרב בשליחות להוציא את בני ישראל ממצרים, ומעתה מלפני אי אתה מסתלק, עלה אל העברים הזה ודו"ק.

ז) עוי"ל עפ"י ד ויאמר עזרא הנ"ל, דלכן נסתלק משה מדינן של בנות צלפחד, משום דס"ל דקידושי רחל היו באיסור שתי אחיות, ולפי"ז יוסף בא מביאה פסולה, ופסול יוחסין אינו ראוי לירש בארץ ישראל עכ"ד.

ולכאורה יש להוכיח דלא דרשינן טעמא דקרא, דאיתא במד"ר שמות (פרשה כ"ח-א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו' עיי"ש.

ובמדרש שוחר טוב (מזמור ח') איתא, כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל, התחילו המלאכים מדיינין ואומרים לפניו מה אנוש כי תזכרנו, ואמר לפניו אישורך שתתן תורה בשמים וכו', וכשעלה משה לקבל פעם שניה את הלוחות אמרו מלאכי השרת והלא אתמול עברו עליה שכתבת בה לא יהיה לך אלהים אחרים, אמר להם הקב"ה בכל שעה קטיגטין ביני ובין ישראל, והלא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקר, ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה, והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, הרי דהמלאכים נדחו מקבלת התורה מפני שאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו ע"ה.

ובהואיל משה (שנת תשע"ו אות ע"א) כתבנו, דלכאורה יש להעיר, לפימ"ש"כ הרבינו בחיי (פרשת משפטים) וז"ל, וע"ד הפשט טעם המצוה הזאת לפי שהוא מטמטם את הלב, שהרי החלב נעשה מן הדם והדם מזגו רע ומוליד אכזריות, ואחד מטעמי האיסור

שבו שאינו מקבל שנוי והתפעלות בגוף כשאר הדברים הנאכלים, ולכן טבעו הרע נשאר בתוכו מבלי שנוי, ואעפ"י שנשתנה עכשיו מדם לחלב וקבל שנוי והתפעלות שהועתק לדבר אחר, מכל מקום כשחוזר ומערבו עם הבשר הרי חוזר לכח הדם וטבעו הראשון כבתחלה, והתערבם ביחד מטמטם הלב ומוליד גסות ותכונה רעה בנפש האוכל וכו' עיי"ש, ועיין באבן עזרא (שמות כ"ג-י"ט) שכתב וז"ל, והנה הוא מזיק על כן לא יאכל עכ"ל, וטעם זה לא שייך גבי מלאכים, ולפי"ז תקשי אמאי לא קבלו המלאכים התורה משום שאכלו בשר בחלב, הלא לגביהו ליכא איסור בשר בחלב.

אך כ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דאצל המלאכים דלא שייך בהם טמטום הלב והיזק הגוף, י"ל דליתא לגביהו איסור בשר בחלב, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז איסור דבשר בחלב הוא גזירת התורה, וגם להמלאכים אסור לאכול בשר בחלב.

ובספר קולו של יעקב פרשת בראשית (אות ט') הביא משם ספר לחם עוני (דף ס"ח:) תירוצו, על טענת המלאכים דהתורה שייכה להם מכח דינא דבר מיצרא, עפ"מ"ש"כ הרשב"א מובא בחו"מ (ס' קע"ה סעיף ס"ג בהג"ה) דמי שמכר שדה לזמן ולא לחלוטין לית בה דינא דבר מיצרא עיי"ש, ולפי"מ דאיתא במסכת נדה (דף ס"א:) דמצות בטילות לעת"ל, א"כ הקב"ה מכר את התורה רק לזמן קצוב, ול"ש בה דינא דבר מיצרא עכ"ד.

וכתב בספר יושב אהלים פרשת בשלח (דף קנ"א מדהפ"ס) דמכר לזמן דינו כקנין פירות, ולכן דעת הרשב"א הוא רק למ"ד דקנין פירות לא הוי כקנין הגוף, אבל להמ"ד דס"ל דהוה כקנין הגוף, אז אף במוכר לזמן אית ביה דינא דבר מיצרא כיון דהוה כקנין הגוף עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, א"כ איכא איסור בב"ח גם למלאכים, וי"ל דלכן לא קיבלו את התורה, וי"ל דגם במוכר לזמן איכא דינא דבר מיצרא, וקנין פירות הוה כקנין הגוף, משא"כ אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא וליכא איסור בב"ח למלאכים, אז עכצ"ל דלכן לא קיבלו התורה משום דהיכא דמוכר לזמן ליכא דינא דבר מיצרא, דקנין פירות לא הוה כקנין הגוף.

והבאנו הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, דהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

אך לפי מה שכתב בספר קרבן שבת (פרק א' ס' ד'), דאי נימא דאע"ה שחרר את הגר וישמעאל הוה בנו של אאע"ה, א"כ גם הוא בכלל הגזירה דכי גר יהיה זרעך, ולא יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, דהחצי מן ה' מאות שנים מוטל על ישמעאל עכ"ד.

מעלה הוי זיווגי המדות בבחינת עריות כביכול, ואסור להשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שיעקב היה בבחינת אל הותר לו להשתמש בשרביטו של מלך, ושפיר נשא שתי אחיות עכ"ד.

אמנם בב"ר וישלח (פרשה ע"ט-ח) איתא, אמר ריש לקיש, ויקרא לו אל אלקי ישראל, אמר אתה אלו"ה בעליונים ואני אלו"ה בתחתונים, ר' הונא בשם ריש לקיש אמר, אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה הה"ד ותצא דינה בת לאה עיי"ש, ובספר ילקוט הגרשוני ח"ה בהשמטות כתב, דאי דרשינן סמוכין בכח"ת, מסתבר טפי לדרוש כר"ל שיעקב קרא לעצמו אל דבזה מובן הסמיכות של ותצא דינה בת לאה עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן סמוכין אז אמרינן דיעקב בעצמו קרא לו אל.

ואיתא במדרש דלכן לא נכנס משה לארץ ישראל, משום ששיבר את הלוחות ועבר על לא תעשון כן לד' אלקיכם, (עיי' בספר עיר דוד אות קנ"ב, ואות תי"ז).

והטעם ששבר הלוחות, איתא בשבת (פ"ג), שלשה דברים עשה משה מדעתו וכו' שבר את הלוחות, מאי דרש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, ומגלן דהסכים הקב"ה על ידו, שנאמר אשר שברת ואמר ר"ל יישר כחך ששיברת עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ומה פסח), דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה, אדרבה יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה עיי"ש, אך משה רבינו דדריש ק"ו הנ"ל משום דס"ל דלא שייך להחזירם בתשובה, דכבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז.

ובספר סמיכת חכמים בסמיכות מסכת סוטה למסכת קידושין (דף פ"ג. מדפ"ס) כתב, דדבר זה אי מהני תשובה על שלש עבירות החמורות במחלוקת שנויה, דכתיב תשב אנוש עד דכא, דכ"א נוטריקון דס' כופר אשת איש, והיינו ע"ז גילוי עריות שפירות דמים, חד אמר עד ולא עד בכלל ועל אלו הג' עבירות לא מהני תשובה, וחד אמר עד ועד בכלל ואכל מילי מהני תשובה אף על אלו השלש עבירות.

ופלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת, דלפי דעת הגמ' במסכת פסחים (דף נ"ד.) תשובה נבראת קודם שנברא העולם, שהיא אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם, ולדעת כמה מדרשים תשובה נבראת ביום הראשון לבריאה, ונרמז בקרא ורוח אלקים מרחפת על פני המים בזכות תשובה שנמשלה למים, ולכמה דעות נרמז בבריאת האורה זו תשובה, ונפקא מינה בין אלו השני דעות כתבו המפ', דאי אמרינן דתשובה קדמה לבריאת העולם, אז התשובה מהני על כל העבירות שבעולם אף על אלו השלשה, דאין שייך להגביל שום ענין לומר דעל דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני, כיון דלא היה שום דבר בעולם אז, ואין לתפוס שום מקום וגבול, ובריה בפני עצמה היתה התשובה על כל מה שיכרא, אבל אי תשובה נברא ביום הראשון שאז הכל נברא כדרשינן את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, ואז שייך להגביל ולומר על דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני עכ"ד.

הואיל משה פרשת פנחס תשפ"ד דף ח

ומבואר בספר קרבן שבת (ש), דזה אי אברהם היה יכול לשחרר את הגר תלוי אי קנין פירות הוה כקנין הגוף, דאיתא בטור אבהע"ז (ס"קנ"ו), דולד הבא מן השפחה אינו פוטר מן החליצה ומן הייבום, ואם שחרר השפחה קודם לכן, אותו וולד פוטר מן החליצה ומן הייבום, וכתב הרב נטרונאי גאון, דדוקא שהשפחה היא שלו אז יש לו רשות לשחררה, ובודאי שחררה קודם שבא עליה, חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אבל אם אין השפחה שלו אז אין לו רשות לשחררה עיי"ש, ולפי"מ דאיתא בבראשית רבה (פרשה מ"ה-א) עה"פ ולה שפחה מצרית, תני לה ולא לו, שהגר שפחת מלוג היתה וכו' עיי"ש, עכצ"ל שישמעאל לאו בכלל זרע יחשב, שלא היה לאברהם רשות לשחרר אותה, שלא היה השפחה שלו.

אך לפי"מ שאמרו חז"ל במסכת כתובות (דף מ"ד:) שהבעל אוכל פירות מנכסי מלוג, א"כ למ"ד דקנין פירות כקנין הגוף דמי, אז י"ל שיש לו רשות לשחררה, אף שלא היתה השפחה שלו, מ"מ אחרי שהיתה נכסי מלוג והפירות מן אותה שפחה בלא זאת הם שלו, דהיינו הבנים שנולד ממנה, וא"כ הגוף ג"כ נקנה לו וכמו שהיה שלו, ויש לו רשות לשחררה, ומעמידין אותו על חזקתו שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אבל למ"ד דל"ה כקנין הגוף, אז לא היה רשות לאאע"ה לשחררה עכ"ד.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל דקנין פירות הוה כקנין הגוף, א"כ היה לאאע"ה רשות לשחרר את הגר, ואמרינן דבודאי שחררה דמעמידין אותו על חזקתו דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולפי"ז ישמעאל הוה בנו של אאע"ה, וי"ל דחצי הגלות חל על ישמעאל, ולכן יצאו מקודם הזמן.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דהקב"ה אמר למשה, כיון דמדינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דיוסף בא מביאה אסורה ואינו ראוי לירש בארץ, וע"כ דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, וההוכחה לזה דמהאי טעמא לא קבלו המלאכים את התורה משום שאכלו בב"ח, ולכאורה הרי י"ל דלכן לא קיבלו המלאכים התורה משום דהיכא דמוכר לזמן ליכא דינא דבר מיצרא, וע"כ דס"ל קנין פירות הוה כקנין הגוף, וא"כ היה לאאע"ה רשות לשחרר את הגר, ולפי"ז ישמעאל הוה בנו של אאע"ה, וי"ל דחצי הגלות חל על ישמעאל, ולא היה למשה לסרב בשליחות להוציא את בני ישראל ממצרים, ומעתה מלפני אי אתה מסתלק, עלה אל העברים הזה ודו"ק.

ח) עוי"ל עפ"י ד' ויאמר עזרא הנ"ל, דלכן נסתלק משה מדינן של בנות צלפחד, משום דס"ל דקידוש רחל היו באיסור שתי אחיות, ולפי"ז יוסף בא מביאה פסולה, ופסול יוחסין אינו ראוי לירש בארץ ישראל עכ"ד.

אך לפימ"ש"כ הרדב"ז בשו"ת (ס' תרצ"ו), דליעקב היה מותר ב' אחיות שהיה מהמרכבה משכינה הקדושה וצורתו חקוקה בכסא הכבוד ונקרא אל, כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ח.), א"ר אחא א"ר אלעזר, מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל, שנאמר ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל, דאי ס"ד למזבח קרא ליה יעקב אל, ויקרא לו יעקב מיבעי ליה, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל, אלקי ישראל ע"כ הגמ', וכיון דאיסור עריות הוא משום דבפמליא של

ישראל במדבר וגו', דלאיזה נפקא מינה כתבה התורה דמעשה זה היה במדבר.

אך בספר אור חדש עמ"ס פסחים (דף ה) כתב בשם השאגת אריה פירוש על תיבת במדבר, דבא ללמד דעיקר עונש של המקושש היה עי"ז דהמעשה היה במדבר, דהתוס' במסכת פסחים (דף מ"א:) ד"ה רבה הקשו, לרבה דאמר הואיל, א"כ בטלת כל מלאכת שבת דהרי חזי לחולה שיש בו סכנה, ותירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכיח ומשו"ה לא אמרין הואיל.

והקשה הנ"ל הא מילה שכיח כדאיאתא במסכת זבחים (דף צ"א:), א"כ אמאי נהרג המקושש דהיה תולש עצים, נימא הואיל וחזי למילה לר"א דס"ל במסכת שבת (דף ק"ל:), כורתין עצים לעשות פחמים לעשות כלי ברזל בשבת לצורך מילה, וצ"ל משום דבמדבר לא מלו ולא שייך לומר הואיל זה לכן נהרג, וזהו כוונת הפסוק ויהיו בני ישראל במדבר, דעי"ז שהיו בני ישראל במדבר דלא מלו לכן נהרג המקושש עכ"ד.

ולפי"ז י"ל דזהו כוונת בנות צלפחד בטענתם אבינו מת במדבר, דהם היו יודעים דמחלל שבת אין לו חלק בארץ, אך באו בטענה דאביהם לש"ש נתכוין כמדרשים הנ"ל, ולכן יש לו חלק בארץ, וכדי שלא תקשה לדבריהם דלש"ש נתכוין למה כתבה התורה ויהיו בני ישראל במדבר דמשמע בגנותן הכתוב מדבר, ע"ז הקדימו בראשית טענתם אבינו מת במדבר היינו דעיקר סיבת מיתתו היה עי"ז שהיו אז במדבר ולא מלו א"ע ולא שייך לומר הואיל ולהכי נהרג, ולהכי כתיב ויהיו בני ישראל במדבר, ולעולם אבינו לש"ש נתכוין ול"ה מחלל שבת עכ"ד.

ובמהרש"א (שם) בחא"ג הקשה, דהיאך יתכן לומר דלשם שמים נתכוון להורות שעדיין חייבים במצות, דאי נימא דרק זאת היתה כוונתו, מפני מה חטא המקושש באיסור שבת החמור, הרי לתכלית זה היה סגי שיעבור על לאו איסור גרידא וילקוהו, ומכך ידעו כל העם דחייבים לקיים המצוות.

ומיישב, דדייקא משום שעבר על איסור מלאכה בשבת לא היה בכל חטא כלל, דכיון דלא היה לו צורך במלאכה זו הו"ל מלאכה שאצל"ג, כחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה דפטור, ואף שנתכוון לפעולה זו של קשישת עצים, מ"מ כיון שמטרת עשייתו הוי מפני סיבה אחרת הו"ל מלאכה שאצל"ג, כמש"כ המהרי"ק (שורש קצ"א) עיי"ש, ולפי"ז לא היה בכך שום חטא כלל, ומיהו הוא ודאי חייב מיתה בדיני אדם שלא היו העדים שהתרו בו יודעים שעשה על דעת כן, ואינן אלא דברים שבלב, ודנין אותו למיתה עפ"י העדים עכ"ד, וכ"כ בספר קדושת לוי (בפרשתן) עיי"ש.

ומבואר דהא דאמרין דמקושש לשם שמים נתכוון א"ש אי ס"ל מלאכה שאצל"ג פטור, משא"כ אי ס"ל מלאכה שאצל"ג חייב, ולפי"ז איכא חטא דחילול שבת ל"ש לומר דלשם שמים נתכוון, דא"כ היה לו לעבור על עבירה קלה ולא על עבירה חמורה דחילול שבת.

אך הא מילתא דתשובה קדמה לעולם תליא בפלוגתא, דאיאתא במדרש רבה בראשית (פרשה א'-ד'), ששה דברים קדמו לעולם וכו', ר' אבהו ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומאותה שעה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם עיי"ש, וכתב ביפה תואר (שם ס"ה) ד"ה אף התשובה, דפליגי אי דרשינן סמוכין, דהת"ק לא דריש סמוכין ותשב אנוש עד דכא אינו דבוק עם בטרם הרים ילדו, ולכן לא מני דגם תשובה קדמה לבריאת העולם, ור' אבהו בר"ז ס"ל דדרשינן סמוכין וכתוב בטרם הרים יולדו וכו' תשב אנוש עד דכא שמע מינה דתשובה קודמת לבריאת העולם עכ"ד.

ובזה מבואר המדרש, דא"ל הקב"ה למשה, דאילו לא נסתלקת מדין בנות צלפחד היה לך אמתלא על שבירת הלוחות, שהרי דרשת ק"ו מפסח, אך מאחר שמדינן של בנות צלפחד אתה מסתלק, משום דס"ל דיוסף בא מביאה אסורה ואינו ראוי לירש בארץ, וע"כ דס"ל דיעקב לעצמו קרא אל, ומינה דס"ל דרשינן סמוכין, ולפי"ז מהני תשובה על חטא דע"ז, ונמצא דלא היה מקום לשבור הלוחות, דאדרבה היה לו למרע"ה להחזירם בתשובה, ולכן מדיני אין אתה מסתלק, אלא עלה אל הר העברים הזה ודו"ק.

ט) עוי"ל, עפ"ימש"כ בספר חמודי צבי (בפרשתן) לפרש מה שאמרו בנות צלפחד אבינו מת במדבר וכו', דלכאורה תיבת במדבר נראה כמיותר, דמאי נפק"מ לענין תביעתם וטענתם באיזה מקום מת אביהם, אך י"ל, דאיאתא בספרי, דכל המחלל שבת אינו נוטל חלק בארץ, דארץ ישראל נית' להם בזכות השבת, והקשה לפי"ז הגאון הר"ר יהונתן זצ"ל, לפי"מ דאיאתא במסכת שבת (דף צ"ו:) מקושש זה צלפחד עיי"ש, א"כ חילל צלפחד את השבת ואין לו חלק בארץ, והאיך תבעו בנותיו חלקו בארץ והסכים הקב"ה לטענתם כדכתיב כן בנות צלפחד דוברות וגו', ואמאי הרי מחלל את השבת אין לו חלק בארץ.

ועכצ"ל דהספרי ס"ל כהמדרש מובא במסכת ב"ב (דף ק"ט:) בתוס' ד"ה אפילו, דהמקושש לשם שמים נתכוון, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה דהמרגלים שוב אינם מחויבים במצות עמד וחילל את השבת כדי שיהרג ויראו אחרים עיי"ש בתוס', וכן איתא בתרגום יהונתן עה"פ ויהיו בני ישראל במדבר וגו', והוי ידעין ישראל דינין של שבת ול"ה ידעין קנסא וקם חד גברא מדבית יוסף אמר איזיל ואיתלש קיסין וידונון יתי וידוען לישראל קנסא עיי"ש, וכיון שכן ל"ה נחשב צלפחד מחלל שבת דהרי לש"ש נתכוון כדי לקיים השבת, ולהכי שפיר יש לו חלק בארץ ושפיר תבעו בנותיו חלקו בארץ.

אך לכאורה יש להעיר, דהנה רשיז"ל (עה"ת) כתב על הפסוק הנ"ל, בגנותן של ישראל הכתוב מדבר, שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחיללה, ולפי פירושו ע"כ דלא התכוון המקושש לשם שמים דא"כ לא הוי גנאי, ולכאורה צריכים להבין לשיטת התוספות והתרגום יונתן הנ"ל דמקושש לשם שמים התכוון, איך יפרשו פירוש הפסוק הנ"ל ויהיו בני

ואיתא במזרחי (פרשת וישב), מה שיוסף הוציא דבה על השבטים באומרו שאכלו אבר מן החי, באמת אכלו מפרכסת, והשבטים סברי דלישראל דבשחיטה תליא מילתא שרי לאכול מפרכסת, ויוסף סבר במיתה תליא מילתא, ואסור לאכול מפרכסת עיי"ש, ועיין בפרשת דרכים דרך האתרים (דרוש א'), ובעיר דוד (סי' של"ט).

ובספר כסף נבחר (פרשת מקץ) העיר, ממה דאיתא בחולין (כ"ג:), כשר בפרה (שחיטה) פסול בעגלה, כשר בעגלה (ערופה) פסול בפרה, ופריך ויהא פרה כשרה בעריפה מק"ו מה עגלה שאינה כשרה בשחיטה כשרה בעריפה, פרה שכשרה בשחיטה אינו דין שכשרה בעריפה, וכתבו התוס' לאו דוקא פרה אלא ה"ה חולין וקדשים, ומסיק אמר קרא הערופה זאת בעריפה ואין אחרת בעריפה אלא בשחיטה, והקשו התוס' הא לקמן אמרינן הערופה להורות כשהיא שלימה ולא לזאת בעריפה, ותירצו מדסמך לה יליף לה, א"כ מכח סמיכות יליף לה דבשחיטה תליא, ולפי"ז מבואר דמחלוקת יוסף עם השבטים היתה אי דרשינן סמוכין, דיוסף ס"ל דלא דרשינן סמוכין ולכן היה סובר דבמיתה תליא מילתא והוציא דבה על השבטים שאכלו מפרכסת, והשבטים ס"ל דדרשינן סמוכין, ובשחיטה תליא מילתא עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דכאשר משה הסתלק עצמו מדין של בנות צלפחד, משום דס"ל דמלאכה שאצל"ג חייב, ומעתה לא יתכן לומר דמקושש לשם שמים נתכוון, דא"כ למה חטא בחילול שבת החמורה, ומעתה ס"ל דלא דרשינן סמוכין, והצדק הוא עם יוסף, ואיכא חטא דמכירת יוסף, ומעתה מלפני אי אתה מסתלק, עלה אל העברים הזה ודו"ק.

י) עוי"ל, עפ"ימש"כ בספר ויאמר עזרא (בפרשתו), דאי ס"ל ארץ ישראל מוחזקת היא מאבותינו, בנות צלפחד נוטלות חלק בארץ, אך אי ס"ל ארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, אין להם חלק בארץ, ולכן נסתלק משה מדין בנות צלפחד, משום דס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו עיי"ש.

והבאנו הטעם דמשה לא נכנס לארץ ישראל, משום ששיבר הלוחות, אמנם הקשו ע"ז דהא איתא במסכת שבת (דף פ"ז) הטעם דמשה שיבר הלוחות, שדרש ק"ו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות, ואמאי נענש ע"ז שלא יכנס לא"י, אך כתבו התוס' (ד"ה ומה פסח) דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש, ולפי"ז חטא במה ששיבר הלוחות, ולכן נענש שלא יכנס משום זה לא"י.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז, שפיר י"ל דאין זה ק"ו גמור, דהיה לו להחזירם בתשובה, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אז י"ל דשפיר עשה משה במה ששיבר הלוחות. ולכאורה יש להביא ראיה דתשובה מהני על השלש עבירות החמורות, דבספר ערבי נחל (דרוש

ב' לפסח אות ד') כתב הטעם דיצאו בני ישראל ממצרים קודם שנשלמו הד' מאות שנים שנגזר עליהם, לפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ"ח), א"ר אלכסנדר, ריב"ל רמי כתיב בעתה (הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה) וכתיב אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה, רצ"ל כשיזכו מעשיהם ויעשו תשובה תבוא הגאולה קודם העת, משא"כ אם לא יזכו ח"ו, הגאולה מתאחרת עד עת הקבוע, וככה היה גם בגלות מצרים דמיד בשעת הגזירה היה שני זמנים לגאולה, זמן שהוא בעתה בארבע מאות שנים, וזמן בבחינת אחישנה אם יעשו תשובה, אלא לפי שזכו ישראל ועשו תשובה כמבואר במד"ר פרשת שמות (פרשה א-ל"ו) בפסוק וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, רבנן אמרי וירא אלקים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, וידע אלקים שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו, וזה מכון את לבו וזה מכון לבו ועושי תשובה עיי"ש, ולכן זכו ונתקיים בהם אחישנה ונגאלו קודם העת הקבוע עיי"ש, הרי דתשובה מהני על חטא דע"ז.

אך לפימש"כ רשיז"ל פרשת לך (ט"ו-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שיישראל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ט) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רשיז"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ואיתא במדרש שוחר טוב תהלים (פרשה י"ח) א"ר שמואל, לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחות וכו', ואמר להקב"ה, רבון העולם, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו, ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו, וכן הוא אומר מדלג על ההרים וגו' וכבר נשלם עיי"ש, ולפי"ז ליכא הוכחה דתשובה מהני על חטא דע"ז.

ובספר חכמת התורה מהגאון רש"ק זצ"ל פרשת לך (דף ר"ד) כתב, דזה דחשבינן הגלות מלידת יצחק תליא אם ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, דאם מוחזקת הוא מאבותינו, א"כ כיון דהארץ הוא של אברהם וזרעו, ואחרים מושלים בו נחשב כגר, אבל אם א"י אינה מוחזקת מאבותינו, א"כ הארץ הוא של אברהם ובמה נחשב גר יותר מן הגויים, ולכן לא נחשב גר רק ע"י עבדום וענו, ול"ש לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דכיון דמשה נסתלק מדין בנות צלפחד, דס"ל דבנות צלפחד אינן נוטלות חלק בארץ, משום דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז ליכא למימר דלכן יצאו ממצרים קודם הזמן משום דהגלות התחיל מלידת יצחק, וע"כ דיצאו משום דתשובה מהני על חטא דע"ז, ולפי"ז לא היה לך לשבור הלוחות, ובשביל זה נגזר עליך שלא תיכנס לארץ ישראל, ומעתה מלפני אי אתה מסתלק עלה אל הר העברים ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com